

טקס יום השואה תשע"ח 2018 (לבית ספר יסודי)

שמונים שנה לאירועי "ליל הבדולח"

כתיבה ועריכה אמיר לביא

דבר המנהלת

השנה עומד טקס יום השואה בסימן שמונים שנה לפרעות "ליל הבדולח". חמש שנים לאחר שהנאצים עלו לשלטון בגרמניה, ושלוש שנים אחרי חקיקת חוקי נירנברג הגזעניים אשר הדירו וסלקו את היהודים מעבודותיהם ומחיי החברה בגרמניה, בלילה שבין ה-9 בנובמבר 1938 ל-10 בו, ערכו הנאצים פוגרום קשה ביהודי גרמניה ואוסטריה. פוגרום זה ידוע בכינויו "ליל הבדולח". הפוגרום הוצג כהתארגנות ספונטנית, אך למעשה תוכנן מבעוד מועד על-ידי שר התעמולה הנאצי, יוזף גבלס.

באותו לילה, יחידות נאציות בסיוע המון משולהב שרפו והרסו מאות בתי כנסת ובתי עסק של יהודים ברחבי גרמניה ואוסטריה, בזזו מכל הבא ליד ותקפו יהודים רבים.

לא זו בלבד ש"ליל הבדולח" ביטא רגשות אנטישמיים בהתפרצות אלימה, אלא שהוא היה נקודת מפנה בפעילותו של המשטר הנאצי. ב"ליל הבדולח" הותר לראשונה רסן האלימות על-פי חוק, המשטר הנאצי חוקק חוקים, קבע תקנות והשתמש במוסדות המדינה הגרמנית לפי צרכיו האידיאולוגיים.

מאותו לילה הייתה האלימות הממוסדת והפומבית, המעוגנת בחוק ובסדר שלטוני, לדפוס המדיניות הנאצית כלפי היהודים. מדיניות זו הגיעה לשיאה כשלוש שנים לאחר מכן בתכנית "הפתרון הסופי" – תכנית להשמדה שיטתית של יהדות אירופה כולה.

טקס זה יעסוק באירועים שקדמו ל"ליל הבדולח" וב"ליל הבדולח" עצמו הידוע לשמצה

לאחר הצפירה על רקע "רשימת שינדלר" אמירת "יזכור" והדלקת נרות.

נזכור / אבא קובנר

נזכור את אחינו ואחיותינו,
את בתי העיר ואת בתי הכפר,
את רחובות העיירה שסאנו כנהרות
ואת הפונדק הבודד עלי אורח
את הישיש בקלסתר פניו
את האם בסודרה
את הנערה בצמותיה
את הטף
את אלפי קהילות ישראל על משפחות האדם
את כל עדת היהודים

אשר הוכרעה לטבח על אדמת אירופה מידי הכורת הנאצי.

שיר מקהלה – "תשמור על העולם ילד"

הכל קרה בהדרגה

הכל קרה בהדרגה. בהתחלה כתבו ספרים שטענו כי מבחינה מדעית יש עמים מגזע עליון כמו העם הגרמני - הארי. ויש עמים ואנשים נחותים שלא ראויים לחיות בעולם. ביניהם השחורים, הצוענים, מפגרים, הומוסקסואלים, אנשים חולים ויהודים. היהודים שהיו אחוז אחד בלבד באוכלוסייה הגרמנית, נחשבו למסוכנים ביותר, כי דווקא הם הצליחו להתערות בחברה הגרמנית ולהיות חלק ממנה.

כשעלו הנאצים לשלטון הם החלו לנקוט בסדרת צעדים שתבהיר ליהודים כי מקומם אינו בגרמניה. ב-1 באפריל 1933 הוכרז יום חרם כללי נגד יהודי גרמניה ובו ניצבו משמרות של הס"א לפני חנויות ועסקים בבעלות יהודית ומנעו כניסת קונים.

אדווין לנדאו, יהודי מעיירה קטנה בגרמניה, תיאר את חוויותיו מאותו יום.

הצגה בשיתוף התלמידים

"הייתי חייל יהודי שלחם במלחמת העולם הראשונה למען גרמניה. ביום בו הטילו את החרם יצאתי לרחוב והלכתי לכמה חנויות יהודיות. הנאצים האלה מנעו אפילו ממני מלהיכנס אליהן, אני רתחתי מזעם ורציתי לצעוק את שנאתי לתוך פניהם של הברברים הללו. האנשים האלה המדינה שעד אותו רגע אהבתי והערצתי הפכו לפתע פתאום לאויביי. אם כן אינני גרמני עוד – או שאינני אמור להיות גרמני. התביישתי באמון שנתתי ברבים כל כך – אנשים שזה עתה נחשפו פניהם האמיתיים כאויבי בנפש. גם הרחוב עצמו נראה לי לפתע זר ומנוכר העיר כולה הפכה למקום זר ומנוכר. " האם לא נותר אף חבר אחד לנשק מאותם הימים שחש גועל נפש כאשר ראה את המתרחש עתה? ניתן היה לצפות בהם בשעה שעברו ברחוב, והיו ביניהם כאלה שעשיתי עבורם טובה. על פניהם היה נסוך חיוך, חיוך אשר חשף את אושרם."

שתי נשים

יוהנה: שלום חנה.

חנה: שלום יוהנה.

יוהנה: מה שלומך?

חנה: ככה. אני רואה שהצטרפת למפלגה הנאצית.

יוהנה: אה... כן... אני מצטערת. אני לא יכולה להמשיך לדבר אתך. לרגע שכחתי שאת יהודייה. תביני אם יראו אותי מדברת אתך ירחיקו אותי מהמפלגה. למרות שבאופן אישי אני חושבת שאת אישה מקסימה. הלוואי וכל היהודים היו כמוך.

לאחר כשבוע נחקק חוק שנועד לסלק מן השירות הציבורי פקידים ממוצא יהודי ומי שנחשדו בחוסר נאמנות למשטר. זה היה החוק הגזעני הראשון בגרמניה החוקים הראשונים גזרו על פיטורי יהודים ממשרות

ציבוריות, אסרו עליהם להיות שופטים עורכי דין או רופאים, וכן נאסר על היהודים לשרת בצבא הגרמני שהוחל בשיקומו. ברחבי הרייך התקיימו טקסים של שרפת ספרים בפומבי. ספרים רבים נשרפו אך ורק מפני שמחבריהם היו יהודים.

השיר "אייכה"¹ שולי רנד – העמדה אמיר לביא

אל הבמה נכנסים יהודים העושים פעילויות שונות יומיומיות. בצדי הבמה מסביב עומדים "חיילים" נאצים בתפוזות כשזורועותיהם סרטים אדומים (יש להימנע מלשים את סמל המפלגה הנאצית. הסימול האדום מספיק). אשר בערך מהבית השני או הפזמון הראשון מתחילים ללכת מסביב. כאשר אחד מתחיל לצעוד מסביב השני מצטרף אל הצעדה וכך הם צוברים כח עם הצטרפותם של עוד חיילים. משלב מסוים הם נכנסים לבמה עומדים מול האנשים שעושים פעילות והאנשים מפחד יוצאים בהדרגה. החיילים ממשיכים לקבוצה הבאה וגם היא יוצאת עד שהבמה מתרוקנת מיהודים. החיילים צועדים לקדמת הבמה עומדים בשורה קול מצעדם הוא היחיד הנשמע בסיום השיר.

בספטמבר 1935 נחקקו "חוקי נירנברג" שבעקבותיהם הפכו היהודים לאזרחים מדרגה שנייה. הם נושלו מן האוניברסיטאות ומן התאטראות, נדחו בידי הוצאות לאור והתקשו למצוא עיתון שיפרסם את מאמריהם. כמו כן נשללה מהם זכות הבחירה. החוקים אסרו על נישואים בין אזרחים יהודים לגרמנים. מי שהיה נשוי ליהודי או יהודייה היה מאבד את עבודתו.

הקלטה "ליהודים אסור"

מתוך "האישה היהודייה" – ברטולד ברכט

יהודית קאיט אורזת את מזוודתה כדי לנסוע להולנד. בעודה אורזת היא חושבת מה תגיד לבעלה שנמצא בעבודה.

x3 שולחנות, x3 מזוודות, בגדים, מעיל פרווה

כן, אני אורזת, לא אמרתי לך שאני רוצה לעזוב, כבר מזמן אני רוצה לעזוב. מה בעצם נכנס בהם? מה הם רוצים באמת? מה אני עושה להם? הרי אף פעם לא התערבתי בפוליטיקה. פתאום הכול מותר רק לבלונדינים? עכשיו אני שייכת לחסרי הערך. לפני עשר שנים כשמישהו אמר שבכלל לא רואים שאני יהודייה אמרת מייד: דווקא כן, רואים את זה וזה משמח. זה היה ברור אז למה להתחמק עכשיו מעצם העניין?

אני אורזת כי אחרת ייקחו ממך את משרת הרופא הראשי. אני לא רוצה לשמוע אותך אומר לי "תלכי כבר". זו שאלה של זמן. אני לא כועסת... לא, אני כן. למה אני צריכה להבין את כולם? מה לא בסדר עם צורת האף שלי ועם צבע השיער שלי? אני צריכה לעזוב את העיר שבה נולדתי כי במכולת אפילו לא מוכנים למכור לי חמאה.

אתה יושב לך שם מביט באשתך האורזת ולא מוציא מלה. לקירות אוזניים. מה? אלה מקשיבים ואלה שותקים. אל תאמר שתשלח לי כסף אתה יודע שזה אסור. וגם אל תעשה את עצמך כאילו זה רק לארבעה שבועות. מה שקורה כאן ייקח הרבה יותר מחודש. בוא לא נדבר על מזל ביש. בוא נדבר על בוש.

הבעל נכנס: מה את עושה? מסדרת?

יהודית: לא.

¹ השיר "אייכה" הוא שיר של התדיינות בין היחיד לאלוהיו אך הוא מקבל משמעות מצמררת בקונטקסט הנוכחי.

הבעל: מדוע את אורזת?

יהודית: אני רוצה לעזוב.

הבעל: לאן?

יהודית: לאמסטרדם.

הבעל: זה בכלל לא ימשך כאן עוד הרבה זמן. הכל יעבור כמו דלקת... פשוט מזל ביש.

יהודית: אתה יכול לתת לי בבקשה את מעיל הפרווה?

הבעל: זה בסך הכל יימשך רק כמה שבועות.

ב-1938 לאחר סיפוח אוסטריה ולפני כיבוש צ'כוסלובקיה פניו של היטלר כבר היו מועדות למלחמה. כבר לא היה בו שום רצון להתחשב בדעת הקהל העולמית והוא התאכזב מכך שעוד נשארו יהודים בגרמניה ופעל במרץ רב יותר לסילוקם.

ב-28.3.1938 החלו מאסרים של יהודים גרמנים בעלי אזרחות פולנית ו-17,000 הובלו לגבול פולין הושארו לנפשם, ללא רכושם וללא הזדמנות לסדר את ענייניהם בגרמניה. המגורשים שהו באזור גבול פולין במשך חודשים רבים, ללא טיפול וללא יחס משום גורם – גרמני או פולני – מכיוון שגם הפולנים לא היו מוכנים לקבלם.

בחור יהודי צעיר בן 17 בשם הרשל גרינשפיין נשלח מבעוד מועד לדודיו בצרפת. הוריו שהיו בין המגורשים כתבו לו:

"הרחוב היה מלא אזרחים גרמנים שקראו וצעקו אלינו: "יודן ראוס! גט נאך פלסטינה! (יהודים החוצה! לכו לפלסטינה!). אנחנו נסענו כל הלילה. הגענו לאיזו עיירה, והם התחילו לרדוף אותנו בכלבים, במקלות, ואמרו "לאופן, לאופן, מהר יותר לעבור את הגבול. מהר, יותר מהר! יותר מהר!" לא הייתה לנו בררה, ואנחנו עברנו את הגבול."

ארים ראשי - שי גבסו

ריקוד תנועה המבטא מסע של יהודים ממקום למקום

המצוקה של הוריו עוררה אחרות ואחיו עוררה בו כעס רב והוא כתב להם חזרה:

"בעזרת השם הוריי היקרים. לא יכולתי אחרת, ה' יסלח לי. הלב מדמם בשומעי את גורלכם המר עם עוד רבבות יהודים. אני מוכרח למחות, כך שכל העולם ישמע את מחאתי. וכן אעשה. אנא סלחו לי."

בשבעה בנובמבר התייצב הרשל בשגרירות הגרמנית בפרזי וירה ביועץ השגרירות הנאצי ארנסט פום ראת. כששמעו השלטונות הנאצים על ההתנקשות הם החליטו לנצל זאת כדי להאשים את היהודים בסכנה שהם מהווים למדינה הנאצית והחלו לתכנן את הפוגרום ביהודים ברחבי גרמניה ואוסטריה.

ישיבה של ראשי המשטר הנאצי

היידריך: בעקבות ההתנקשות בחיי מזכיר השגרירות צפויים יש לצפות במשך הלילה הזה שבין 9-10 בנובמבר להפגנות נגד יהודים בכל רחביי הרייך. עליכם להודיע במברקים לכל מפקדי תחנות המשטרה את הדברים הבאים.

- א. אפשר לשרוף ולהרוס כל דבר יהודי, למשל בתי כנסת בתנאי שזה לא יפגע בבתים הגרמניים בסביבה.
- ב. חנויות ודירות של יהודים מותר רק להרוס אבל לא לבזוז. יש לאסור את הבוזזים לא את אלה שהורסים.
- ג. ברבעים המסחריים יש להגן על חנויות של לא יהודים מכל נזק אפשרי.
- ד. אם זה נתינים זרים יהודים לא להטריד אותם. כלומר אם הם למשל אזרחים יהודים אמריקאים.
- ה. בקיצור אל תמנעו את ההפגנות אלא רק תפקחו עליהן.
- ו. אפשר לצרף לפעילות את הס"ס לתגבורת.
- ז. לאחר המאורעות של הלילה יש לבצע מאסרים של יהודים רבים ובייחוד עשירים ושגילים אינו גבוה מדי ולשים אותם במחנות ריכוז.

מקהלה: "שריפה אחים שריפה"

ליל הפרעות בדיסנלאקן י.ס. הרץ מנהל בית היתומים מספר

על רקע מוסיקלי run boy run / טכניקת מספר – שחקנים

ב9:30 בבוקר נשמע קול הפעמון בשער הכניסה של בית היתומים היהודי. לבית פרצו 50 איש רבים מהם במעילים עם צווארון זקוף. הם מיהרו לחדר האוכל הריק מאדם ופתחו במלאכת ההרס בדייקנות מדעית. בבניין נשמעו קולות ילדים מפחדים. צעקתי בקול: "ילדים צאו מיד לרחוב". עשיתי זאת בניגוד להוראות הגסטפו בהנחה שברחוב במקום ציבורי צפויה לנו פחות סכנה מאשר בפנים. הילדים נחפזו לרדת במדרגות צרות מאחורי הבית. רובם בגילוי ראש וללא מעיל על אף מזג האוויר הקר והרטוב. רצנו לכיוון בנין העירייה כדי לבקש הגנה אבל קצין המשטרה הבכיר גירש אותנו וצעק: "יהודים לא יקבלו הגנה מאתנו! תסתלק מפה אתה והילדים שלך". אמרתי לשוטר: מוטב שתהרוג אותי ואת הילדים והסיוט ייגמר מהר". הוא הלה על פניו חיוך ציני. הוא דחף אותנו לדשא הרטוב שבגינת המוסד וציווה עלינו שלא לעזוב את המקום בשום פנים ואופן. מן הצד האחורי של הבניין יכולנו לראות כיצד הבית נהרס בשיטתיות בפיקוח המשטרה. מדי פעם הגיעו לאוזננו קולות נפץ מחלונות ודלתות. נזרקו החוצה ספרים, כסאות, מיטות, שולחנות, כלי מיטה, ארגזים, ארונות, חלקי פסנתר, גרמופון ומפות. בינתיים התאספו מסביב לבניין מאות אנשים שחלקם עבדו עמנו בעבר והיו אדישים למתרחש. אחר כך רכזו יהודים נוספים במתחם וכל מי שהיה מתחת לגיל 60 שלחו למחנה הריכוז של דאכאו.

המראות האלו קרו בכל רחבי גרמניה ואוסטריה. ליל הבדולח נקרא כך על שום מליוני רסיסי הזכוכית שהיו ברחובות בלילה אחד נהרסו ונשרפו 1000 בתי כנסת 800 חנויות 91 יהודים נהרגו. 30,000 יהודים נעצרו ונשלחו למחנות ריכוז. והיהודים חויבו לשלם מיליארד מרקים לתיקון הנזקים.

מאותו יום ואילך איבד המשטר הנאצי את הרסן. והחל לרקום את תוכניתו לפיתרון הסופי של בעיית היהודים. מספר חודשים אחר כך כבש היטלר את צ'כוסלובקיה וכעבור מספר חודשים נוספים פתח במלחמת העולם השנייה ובמהלך המלחמה תכנן את השמדתם המוחלטת של היהודים ברחבי אירופה.

מלחמת העולם הסתיימה כעבור שש שנים בתבוסה מוחלטת של המשטר הנאצי אך שישה מליון יהודים שלמו בחייהם על טירוף השנאה והגזענות שפשט באירופה. יהי זכרם ברוך!

ריקוד - [בדמייד חיי](#)

היינו כעוף החול הקם מההריסות. השנה נציין שבעים שנים להקמתה של מדינת ישראל ולעצמאותה של האומה היהודית. לראשונה לקחו היהודים את גורלם בידם ולא היו תלויים בחסדיהם של האזרחים בקרבם התגוררו. נשבענו כי "לא עוד". לא ניתן לאנטישמיות להרים את ראשה. ומצווה עלינו כיהודים להילחם בשנאת הזר השונה ובגזענות בכל צורה שהיא.

תם טקס יום הזיכרון

לשירת התקווה הקהל מתבקש לעמוד.